

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Recht der werkelijkheid in tijden van corona

Doornbos, N.

DOI

[10.5553/RdW/138064242020041001001](https://doi.org/10.5553/RdW/138064242020041001001)

Publication date

2020

Document Version

Final published version

Published in

Recht der Werkelijkheid

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Doornbos, N. (2020). Recht der werkelijkheid in tijden van corona. *Recht der Werkelijkheid*, 41(1), 3-5. <https://doi.org/10.5553/RdW/138064242020041001001>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

REDACTIONEEL

Recht der werkelijkheid in tijden van corona

Nienke Doornbos

Na de corona-uitbraak ziet de dagelijkse werkelijkheid er drastisch anders uit: het openbare leven is tot stilstand gekomen, de gezondheidszorg draait overuren en de economie piept en kraakt. Mensen zijn ziek, maken zich zorgen om hun eigen gezondheid of die van hun naasten en rouwen om de overledenen. *Social distancing* wordt ingezet als belangrijkste wapen in de strijd tegen corona, met zeer beperkende maatregelen als gevolg. Het is opvallend hoe snel de samenleving zich voegt in deze nieuwe werkelijkheid, uiteraard in de hoop dat deze slechts van tijdelijke aard zal zijn. Actieve handhaving van de maatregelen is amper nodig; sociale controle doet zijn werk. Terwijl mensen zich terugtrekken in hun privé-domein en de kring van betrokkenen steeds kleiner wordt, wordt tegelijkertijd een beroep gedaan op solidariteit. 'Samen tegen corona' door afstand te houden, is het motto. Solidariteit is ook vereist om straks de economie weer op gang te krijgen en de pijn te verzachten voor zelfstandigen, ondernemers en werknemers wier werkgever failliet gaat.

Het 'recht der werkelijkheid' heeft ook andere gedaanten aangenomen. In veel landen wordt de noodtoestand uitgeroepen, waarbij regeringen veel macht krijgen en parlementen min of meer buitenspel staan. Bijvoorbeeld in Hongarije is dit ronduit een zorgwekkende ontwikkeling. In andere landen worden maatregelen afgekondigd die de bewegingsvrijheid van mensen sterk inperkt en vergaande gevolgen heeft voor mensenrechten. Regeringen laten zich adviseren door virologen, epidemiologen, infectiologen, microbiologen en andere (medische) wetenschappers. Dat is noodzakelijk om de crisis te bestrijden, maar het roept ook de vraag op bij wie feitelijk de macht ligt ten tijde van deze crisis en hoe machtsverhoudingen zich verder zullen ontwikkelen als de crisis voorbij is.

De coronacrisis heeft voor allerlei domeinen van het recht gevolgen: voor mensenrechten, de vluchtelingenproblematiek, rechtspleging, criminaliteit, privacy, enzovoort. De crisis moet eerst bestreden worden voordat zij geduid kan worden. Het is op het moment van dit schrijven (eind april) te vroeg om de impact van de crisis in de volle omvang te overzien. Maar de aanpak van de crisis heeft iets weg van een maatschappelijke proeftuin, helaas nog met ongewisse afloop. In dit sociale laboratorium krijgen concepten als het voorzorgbeginsel, sociale normen, solidariteit en de gift nieuwe betekenis. Naast alle zorgen over de crisis, zijn het voor sociaalwetenschappelijke onderzoekers op het gebied van het recht ook interessante tijden. Bestaande theorieën kunnen uitgetest, aangevuld of verworpen worden; nieuwe theorieën kunnen inductief geformuleerd worden.

Voor de vraag hoe we de betekenis van de coronacrisis voor het recht later moeten duiden, kunnen we wellicht te rade gaan bij 'klassiekers' uit de sociologie, de antropologie, de criminologie of andere disciplines binnen de sociale wetenschap-

Nienke Doornbos

pen. De eerste klassieker waar ik aan moest denken was Ulrich Becks *Risikogesellschaft* (1986). Beck beschrijft dat risico's ontstaan als gevolg van het streven naar economische welvaart en technisch en wetenschappelijk vooruitgangdenken. Zij kunnen een samenleving duurzaam ontwrichten, waarbij iedereen – arm, rijk, jong, oud en zelfs ongeborenen – de gevolgen ondervinden. Politici proberen vanuit het voorzorgbeginsel die risico's zo goed mogelijk onder controle te houden, maar de kernramp bij Chernobyl, die de aanleiding vormde voor Becks analyse, maakte pijnlijk duidelijk dat dat niet altijd lukt. Waar in de vroegmoderne samenleving risico's werden gezien als noodlot, de wil van God, is het in de 'risicomaatschappij' duidelijk dat de risico's door menselijk handelen gecreëerd worden. De samenleving is erop gericht risico's te voorkomen, zelfs risico's die onzichtbaar zijn of waarvan het bestaan (nog) niet is aangetoond, en wordt zo afhankelijk van deskundigen.

De bestrijding van besmettelijke en dodelijke ziektes was bij uitstek ook het onderwerp van Foucaults werk, onder meer *Histoire de la Folie* (1961) en *Surveiller et punir* (1975). In zijn historische analyse vergelijkt hij onder meer de aanpak van lepra met die van de pest. Lepra werd gezien als straf van God, omdat de 'melaatse' zich van God had afgekeerd. Foucault beschrijft dat leprozen uit de maatschappij worden gestoten door ze te verbannen en af te zonderen. Hij noemt dit het 'religieuze model'. Bij de bestrijding van de pest werden volgens Foucault in de westerse samenleving van de achttiende en negentiende eeuw andere technieken toegepast die kenmerkend zijn voor wat hij noemt het 'militaire model'. In plaats van verbanning werd gebruikgemaakt van insluiting binnen de steden en steeds verdergaande afzondering in 'pesthuizen'. De ontwikkeling van disciplineringsstrategieën en technieken om risico's te beheersen en de rol van wetenschap en statistiek daarbij, is de rode draad in het werk van Foucault. De ultieme vorm van disciplineringsstrategieën is geïnternaliseerde zelfdiscipline, waarbij surveillancetechnieken handhaving overbodig maken. In de huidige situatie is ook sprake van fysieke isolatie, maar ondertussen mailen/chatten/appen/zoomen we ons suf. In een hoog tempo transformeren we ons in digitale burgers en digitale werknemers. Big Brother kijkt (vanuit China?) wel mee.

Maar ook andere klassiekers komen in gedachten op bij de ontwikkelingen rondom de bestrijding van het coronavirus. Zullen hygiëneregels en fatsoensnormen blijvend veranderen als gevolg van deze ervaring? Hoe past deze ontwikkeling in de historische beschrijving in Norbert Elias' *Über den Prozeß der Zivilisation* (1939). En hoe kunnen de nieuwe vormen van solidariteit en onderlinge afhankelijkheid geduid worden? Kinderen halen hun bejaarde ouders uit het verpleeghuis en verzorgen ze thuis. Biedt het oorspronkelijke werk van Durkheim daarbij inspiratie? Van organische solidariteit naar mechanisme? Welke nieuwe inzichten levert deze crisis op voor de *relational distance theory* van Donald Black?

Ook al is het beroep van sociaalwetenschappelijk onderzoeker niet 'vitaal' bij de bestrijding van de crisis, aan de duiding van de betekenis daarvan voor recht en samenleving kunnen onderzoekers wel degelijk een bijdrage leveren. In het tijdschrift *Recht der Werkelijkheid* zal daarvoor volop ruimte zijn en we roepen onderzoekers dan ook op om hierover in de pen te klimmen.

In dit nummer van *Recht der Werkelijkheid* treft u twee artikelen aan. Het eerste artikel gaat over de rol van het beleid over verklaringen omtrent gedrag (VOG) bij re-integratie van ex-gedetineerden. Dat beleid heeft ten doel om risico's voor de samenleving in te perken door personen met een strafblad uit te sluiten van posities die verband houden met hun delictsgeschiedenis. Een onbedoeld gevolg kan echter zijn dat zij geen werk vinden en stagneren in hun re-integratieproces. Anke Ramakers onderzoekt of gedetineerden in de eerste jaren na vrijlating werk vonden met of zonder VOG. De bevindingen tonen aan dat het VOG-beleid voor de meeste werkende ex-gedetineerden niet in de weg lijkt te staan aan het vinden van werk. Hoewel iedere werkgever mag vragen om een VOG, hebben slechts enkele ex-gedetineerden een VOG-aanvraag ingediend. De bevindingen lijken de rol van het VOG-beleid als geheel te nuanceren, maar sluiten niet uit dat het beleid in individuele gevallen verstrekkende gevolgen kan hebben voor de arbeidsre-integratie.

Het tweede artikel, *Upperdogs versus underdogs*, bouwt voort op Galanters framework van *repeat players* en *one-shotters*, toegepast op bestuursrechtelijk optreden van burgemeesters tegen drugsrelateerde activiteiten. Burgemeesters sluiten jaarlijks honderden woningen en andere panden en hierover wordt driftig geprocedeerd. Michelle Bruijn en Michel Vols onderzoeken aan de hand van jurisprudentieanalyse hoe de winkansen verdeeld zijn tussen de verschillende typen partijen en hoe andere factoren, zoals zaakskenmerken (type drugs, type pand) en juridische argumenten een rol spelen. In lijn met Galanters theorie en niet zo verwonderlijk is dat de onderzoekers constateren dat burgemeesters naar verhouding de sterke partij zijn. De kracht van het artikel zit hem in de nuancering van deze conclusie. Interessant is bijvoorbeeld de verwerping van de hypothese dat *strong underdogs* vaker een zaak winnen van de gemeente dan *weak underdogs*; een bevinding die op gespannen voet staat met Galanters theorie.

Verder treft u in dit nummer een forumbijdrage aan over de rol van deskundigen in de rechtspraak en een recensie van het proefschrift van Paulien de Winter. In de rubriek *Werk in uitvoering* presenteert Elke Olthuis haar interdisciplinaire promotieonderzoek naar de rol van attitudes bij rechterlijke oordeelsvorming.